

JEAN BRUSSELMANS

KOSMISCH SCHILDER

DOOR PAUL HAESAERTS

DE benaming „kosmisch” werd, vooral eenige jaren geleden veel gebruikt, wanneer er over schilderkunst gesproken werd, te veel zelfs, er werd misbruik van gemaakt. Er is echter op 't oogenblik duidelijker dan ooit te zien, dat er een zekere na-oorlogsche schilderkunst bestaat, die in zijn geheel tamelijk nauwkeurig beantwoordt aan deze benaming, die gewoonlijk gebruikt wordt om haar te kenschetsen.

Kosmische schilderkunst, die van een Le Fauconnier en een Vlaminck, van een Piet van Wijngaard en een Jan Sluijters; kosmische van Campendonck en Kokoschka, en Servaes, De Smet, Permeke. Hoe verder we er vanaf staan, des te beter springt ons in 't oog dat alle dezen, vooral gedurende en direct na den oorlog, de losgebroke worstelende, wereldverscheurende natuurkrachten schilderden. In deze oorlogskunst hooren we het gerommel van de ingewanden der aarde, alles wordt dooreen gesmeten, zoodat de oppervlakte trilt en beeft. De lichten zijn gedooft — bommen vallen neer, boomen en huizen worden verwoest, de aarde opengereten, het vleesch en de hersenen van de menschen uit elkaar gescheurd. Alle psychologische fijnheid, alle sierlijkheid en alle verfijning van vorm is bij den eersten ademtocht van het onweer als weggevaagd.

Als er nog één oogenblik over is om te denken, dan is dat om tot het eenig wezenlijke te gaan — het eenig overgeblevene — den hemel met zijn donder en zijn lichten en de donkere, gekwetste aarde, toch nog vol geheime krachten. Zoodra het mogelijk is wordt die kracht gebruikt, die zich in dat stuk van de aarde bevindt, dat men mensch noemt, om niettegenstaande alles weer te trachten een nieuw bouwwerk op te richten, dat eenvoudig moet worden, elementair, ontdaan van alle versiering.

Het waren deze zelfde schilders, die later, nadat ze de paniek doorleefd hadden, met hun naakte handen en hun willige hart een eigen schoonheid wilden scheppen, die streng, stilzwijgend, en toch ontroerend is, omdat ze met innig geloof en met verwoedheid aan den ondergang is ontruikt. Alle kunst, die men expressionistisch noemt is voortgekomen uit deze twee primaire impulsen: de angst voor een wereld, die op 't punt staat ineen te storten, wiens grondvesten gebarsten zijn; en de wil om te leven — niettegenstaande alles; om zich een onderdak te verschaffen, al is het van beton, plomp en ruw. Het zijn de oerkrachten, waar een beroep op wordt gedaan en die als bondgenooten worden gebruikt: de warmte van de zon, de compactheid van de aarde, de plaatsing van steenen op elkaar, desnoods wanstaltig, maar soliede.